

ONORE
DE BALZAK

Čiča
Gorio

Preveo
Dušan Milačić

■ Laguna ■

Naslov originala

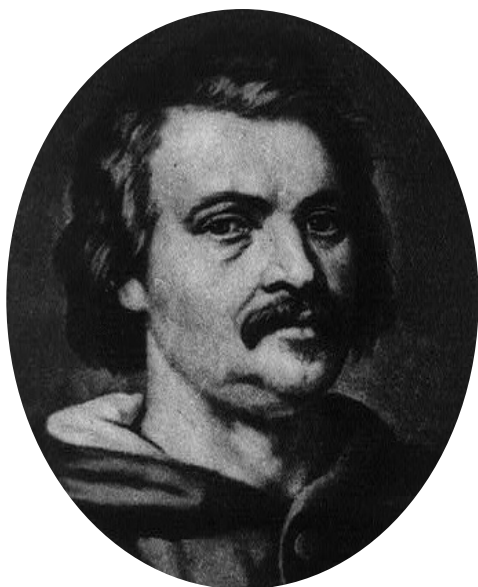
Honoré de Balzac
LE PÈRE GORIOT

Translation copyright © ovog izdanja 2023, LAGUNA

KLASICI
SVETSKE
KNJIŽEVNOSTI

EDICIJA SVETSKI KLASICI
Knjiga br. 44

SADRŽAJ

<i>Ovoliko tajni u jednom skromnom pansionu!</i> . . . . 9 (Braná Miladinov)	
Čiča Gorio.	25
O autoru.	297

*Čiča
Gorio*

*Velikom i slavnom
Žofroa Sent Ileru
U znak divljenja njegovim
radovima i njegovom geniju.*

De Balzak

Ima već četrdeset godina kako stara gospođa Voker, rođena De Konflan, drži u Parizu pansion za srednji stalež u Ulici Nev Sent Ženevjev, između Latinskog kvarta i predgrađa Sen Marso. U toj kući, koja je bila poznata pod imenom *Pansion Voker*, primani su i ljudi i žene, i mladi i stari. Niko, međutim, nije rđavo govorio o naravima stanara ovog zavoda, koji je bio dostojan svakog poštovanja. Ali ima već trideset godina kako se mlađi svet ne viđa u ovoj kući, a ako bi se u njoj nastanio koji mladić, značilo bi da je od svoje porodice primao veoma oskudno izdržavanje. Ipak, 1819. godine, u doba kada počinje ova drama, stanovala je tu jedna sirota devojka. Iako je reč drama izvikana zbog preterane i pogrešne upotrebe u ovo doba tužne književnosti, potrebno je da se upotrebi ovde ne zato što je ova priča dramatična u pravom smislu te reči, već možda zato što će poneko, kada bude upoznao ovaj događaj, proliti koju suzu *intra muros i extra*.* Da li će ovu priču razumeti i svet van Pariza? U to

---

* Lat.: Unutar zidina i izvan njih, u značenju: i tajno i javno. (Prim. ur.)

se može posumnjati. Izvesna svojstva ovog događaja, punog zapažanja i lokalne boje, mogu pravilno oceniti samo oni koji žive između brežuljaka Monmartra i uzvišica Monruža, u onoj čuvenoj dolini, punoj razvalina sklonih padu i jaraka pocrnelih od blata; u dolini koja obiluje istinskim patnjama, često i lažnim radostima, a tako je silno uzrujana da je samo nešto preterano može trajnije uzbuditi. Pri svem tom, u njoj se ovde-onde ispolje i patnje koje mnoštvo poroka i vrlina čine veličanstvenim: pred njima sebičnost i koristoljublje popuste i umilostive se; ali sve to podseća na slatki plod koji se brzo pojede. Kola civilizacije, slična kolima idola Džager-nata jedva ako uspore kretanje kad naiđu na neko biće koje je teže smrviti od ostalih, a koje se isprečilo pred njihovim točkovima, pregaze ga začas i gordo nastave svoj put. Tako ćete postupiti i vi koji držite ovu knjigu u gospodskim rukama, uvalićete se u meku naslonjaču govoreći: „Ovo će me možda zanimati.“ Kad budete upoznati sa nesrećama koje je čiča Gorio potajno preživio, rućaćete slatko, bacićete krivicu na pisca zato što vas nije uzбудio, optužujući ga da je pesnik i da preteruje. Ali zapamtite dobro: ova drama nije ni izmišljotina ni roman. *All is true*,* ona je toliko istinita da svako može uočiti njene bitne sastojke, možda čak i u svom srcu.

Kuća u kojoj je smešten ovaj pansion pripada gospođi Voker. Ona se nalazi u donjem delu Ulice Nev Sent Ženevjev, na onom mestu gde se zemljište spušta ka Ulici Arbalet tako strmom i neravnom nizbrdicom da konji tuda retko prolaze. To pojačava tišinu koja vlada u ovim ulicama zbijenim između Val de Grasa i Panteona, dva spomenika koji menjaju okolnu svetlost jer joj daju neke žute tonove i sve zamračuju tamnim senkama koje padaju sa njihovih kubeta.

---

* Engl.: Sve je istina. (Prim. ur.)

Ovde su ulice suve, po olucima nema ni blata ni vode, a pored zidova raste trava. Tu i najbezbrizniji čovek postaje tužan, kao i svi prolaznici, tutnjava kola predstavlja pravi događaj, kuće su sumorne, a zidovi podsećaju na hapsane. Ako bi ovamo zalutao neki Parižanin, on bi svuda naišao samo na pansione i zavode, bedu i čamotinju, starost koja umire i veselu mladež koja silom radi. Nijedan kraj Pariza nije grozniji, niti, recimo slobodno, manje poznat. Naročito Ulica Nev Sent Ženevjev liči na bronzani okvir koji jedino i odgovara ovoj priči, za koju čitaocima treba dobro pripremiti sumornim bojama i ozbiljnim mislima; isto kao što posle svake stepenice, kad putnik silazi u katakombe, svetlost postaje sve slabija a glas vođin sve manje zvonak. Tačno poređenje! Ko može presuditi šta je groznije, ljudi okorela srca ili prazne lobanje?

Prednja strana pansiona okrenuta je malom vrtu, tako da zgrada pod pravim uglom izlazi na Ulicu Nev Sent Ženevjev, gde izgleda kao presečena u svojoj dubini. Duž ove fasade, između kuće i vrta, nalazi se jarak ispunjen šljunkom, širok jedan hvat, a kraj njega aleja posuta peskom, po čijim su ivicama postavljene velike plave i bele porcelanske vaze sa zdravcem, lijanderima i narom. U ovu aleju ulazi se kroz šira vrata, iznad kojih se nalazi tabla sa natpisom: *Pansion Voker*, a ispod toga: *Stan, hrana i ostalo za oba pola* itd. Danju kroz vrata sa letvama, na kojima se nalazi zvonice piskavog glasa, vidi se, na kraju staze, na zidu prema ulici, hodnik na svodove koji je naslikao, podražavajući zeleni mermer, neki slikar iz ovog kvarta. U prividnom udubljenju ove slike nalazi se statua boga ljubavi. Posmatrajući ovaj oronuli kip, ljubitelji simbola pomisliće da on oličava onu parisku ljubav koja se leči tu sasvim blizu. Natpis na postolju, gotovo upola izbrisan, pokazuje da je ovaj ukras

postavljen 1777, u oduševljenju koje je izazvao Volterov povratak u Pariz:

*Ma ko da si, ovo je tvoj gospodar,
on je to bio, sad je, i biće.*

U prvi sumrak skidaju se vrata od letava i stavljaju se daščana vrata. Vrt, širok onoliko koliko je fasada duga, ograden je uličnim zidom i zidom zajedničkim sa susednom kućom, zaraslom u bršljan koji je potpuno skriva i svojim izgledom, naročito živopisnim za Pariz, privlači poglede prolaznika. Svaki od ovih zidova obrastao je vinovom lozom, čiji su zakr-žljali i prašnjavi plodovi povod čestih strepnji gospođe Voker i predmet njenih razgovora sa stanarima. Duž svakog zida prolazi po jedna uzana staza koja vodi u hlad od lipa. Mada je po rođenju plemkinja, reč lipa gospođa Voker tvrdoglavo izgovara *ljipa*, iako je njeni gosti upozoravaju na gramatičku nepravilnost. Između dve bočne staze nalazi se četvrtasta aleja, zasađena artičokom, a njenim ivicama rastu poneka potkresana voćka, kiseljak, loćika i peršun. U hladu pod lipama stoji okrugli zeleni sto sa stolicama. Tu za vreme velikih vrućina sede stanari kojima imovno stanje dozvoljava da piju kafu i naslađuju se na paklenoj žezi. Kuća ima tri sprata i mansardu, sazidana je od sitnog kamena i okrečena onom žutom bojom koja daje odvratan izgled gotovo svim kućama u Parizu. Svaki sprat ima po pet prozora sa malim oknima i žaluzinama koje nikad nisu podjednako podignute, kao da su u nekoj svađi. Prema ulici kuća ima dva prozora koji su u prizemlju ukrašeni gvozdanim šipkama u vidu rešetke. Iza zgrade nalazi se dvorište široko oko dvadeset stopa, gde u slozi žive svinje, kokoške i pitomi zečevi, a u dnu dvorišta uzdiže se šupa za drva. Između ove šupe i kuhinjskog prozora

visi komarnik, ispod koga otiču pomije iz kuhinje. Prema Ulici Nev Sent Ženevjev dvorište ima malu kapiju, kroz koju kuvarica izbacuje đubre i ispira ovu kaljugu velikom količinom vode, izlažući se pri tome opasnosti od kakve zaraze.

Po svojoj prirodi prizemlje je bilo namenjeno za pansion i u njemu je glavna soba koju osvetljavaju dva prozora sa ulice i u koju se ulazi kroz staklena vrata. Ovaj salon vezan je sa trpezarijom, koju od kuhinje razdvaja stepenište čije su stepenice od drveta i obojenih, uglačanih cigala. Ništa nije tako tužno pogledati kao ovaj salon sa naslonjačama i stolicama koje su prevučene tkaninom od kostreti sa tamnim i svetlim prugama. U sredini je okrugli sto sa mermernom pločom u stilu Sent An, a na njemu poslužavnik kakav se danas svuda viđa, od belog porcelana, sa zlatnim ukrasima upola izbrisanim. Ova soba, sa dosta rđavim podom, obložena je drvetom u visini lakata. Ostali deo zidova prekriven je sjajnom hartijom za tapetiranje sa važnim događajima iz *Telemaka*, čije su glavne ličnosti izrađene u boji. Slika između prozora sa gvozdanim šipkama predstavlja gozbu koju je Kalipso priredila Ulisovom sinu. Ima već četrdeset godina kako mladi stanari zapodevaju šale povodom ove slike, misleći da će se uzdići iznad svog stanja ako se rugaju svom sirotinjskom ručku. Kamin od kamena, čije uvek čisto ognjište pokazuje da se u njemu vatra loži samo svećanih dana, ukrašen je dvema vazama, koje su pune izbledelog veštačkog cveća, i veoma neukusnim časovnikom od plavičastog mermera. Ova glavna soba zaudara vonjem za koji nema imena u ljudskom jeziku a koji bi trebalo nazvati pansionskim vazduhom. To je zadah ustajalosti, plesni i ubajačenosti; hladan je, vlažan je, uvlači se u odelo; to je zadah sobe u kojoj se ručava; bazdi na kuhinju, poslugu i sirotinjski dom. Možda bi se ovaj zadah mogao opisati kada bi se pronašao način za merenje bitnih i gadnih količina koje

on dobija od kataralnih i *sui generis* zadaha svakog stanara, bio on mlad ili star. Pa ipak, i pored svih ovih grozota, ako biste ovaj salon uporedili sa trpezarijom koja je do njega, učinilo bi vam se da je gospodstven i mirišljav kao kakav budoar. Ova trpezarija, potpuno obložena drvetom, bila je nekada obojena, ali se boja više ne raspoznaje jer su preko nje naslagani slojevi prljavštine tako da stvaraju neke neobične slike. Na zamazanim ormanima nalaze se krnje i zamagljene boce, salvetski prstenovi od sjajnog metala i gomila tanjira od debelog porcelana iz Turnea, sa plavo obojenim ivicama. U jednom uglu nalazi se kutija s numerisanim pregradama u kojoj se čuvaju salvete svakog stanara, koje su ili uprljane jelom ili umrljane vinom. Ima tu i nameštaja koji se ne može uništiti, koji je odasvud izbacivan i sada je tu smešten kao što su u bolnici za neizlečive smešteni otpaci civilizacije. Tu možete videti i barometar s kaluđerom koji se pojavljuje kad pada kiša, grozne gravure zbog kojih čovek izgubi apetit, sve u lakiranim drvenim okvirima pozlaćenih ivica; zidni časovnik od kornjačine kore sa umecima od bakra; tu je i zelena peć, zatim lampe, izum fizičara Argana, u kojima se prašina meša s uljem, dugačak sto prekriven mušemom koja je toliko masna da kakav šaljivčina može na njoj napisati svoje ime prstom umesto pisaljkom, klecave stolice, male i bedne asure od žukve, koja se stalno odmotava a neprestano traje, zatim nekakve grejalice sa polomljenim rupama, sa pokvarenim šarkama, u kojima se drvo ugljeniše. Da bi se pokazalo koliko je ovo pokućstvo staro, izanđalo, trulo, nesigurno, crvotočno, klecavo, krnje, rashodovano, dotrajalo, trebalo bi nastaviti ovaj opis koji bi čitaoce mnogo udaljio od samog predmeta, što ne bi oprostili oni koji su nestrpljivi. Crveni pod pun je udubljenja koja su nastala usled trljanja i farbanja. Ukratko, ovde vlada beda bez poezije; beda štedljiva, usredsređena,

pohabana. Ako na njoj još nema blata, ima mrlja; ako nije pocepana i u ritama, raspašće se od truleži.

Prava slika ove sobe dobije se tek onda kada, oko sedam časova ujutru, mačak gospođe Voker uđe pre svoje gazdari-ce, počne da skače po ormanima, njuška mleko u činijama koje su pokrivene tanjirima i stane da prede. Odmah zatim pojavi se udovica, sa kapom od tila ispod koje viri vitica rđavo nameštene perike, vukući svoje iskrivljene papuče. Njeno staračko i punačko lice sa nosom koji liči na kljun u papagaja; male i bele ruke, telo gojazno kao u kakvog crkvenjaka, ispale i lelujave grudi, sve je to u skladu s ovom odajom u kojoj se ogleda nevolja, gde se ugnezdila spekulacija, čiji topli i smrdljivi vazduh gospođa Voker udiše bez gađenja. Njeno lice, sveže kao prvi jesenji mraz, njene oči okružene borama, koje se čas smeše kao oči u igračice, a čas dobiju gorak i namršten izraz zelenaša, ukratko, cela je njena pojava sušta slika pansiona, kao što je pansion verno ogledalo njene ličnosti. Tamnica se ne može zamisliti bez čuvara. Bleda punoća ove male žene proizvod je ovakvog života, kao što je tifus posledica kužnih isparenja. Njena donja suknja od pletene vune, duža od gornje koja je napravljena od neke stare haljine a iz koje viri vata kroz pocepane šavove štofa, slika je salona, trpezarije i vrta; po njoj se može pogoditi kakva je kuhinja i naslutiti kakvi su stanari. Kad je ona tu, slika je potpuna. Gospođa Voker ima oko pedeset godina i liči na sve žene koje je zadesila nesreća. Oči su joj staklaste, ima čedan izgled kakve podvođačice koja će se i posvađati samo da bi se bolje naplatila; uz to gotova na sve da bi olakšala svoju sudbinu, spremna da izda Žorža ili Pišegrija,* samo ako je još moguće izdati Žorža ili Pišegrija.

---

* Žorž Kadual i Šarl Pišegri učestvovali su u zaveri protiv Napoleona. (Prim. prev.)

Ipak, ona je u osnovi dobra žena, govore njeni stanari koji, slušajući je kako jadikuje i kašlje kao oni, veruju da nema ništa. Šta je bio gospodin Voker? Ona nikad nije govorila o pokojniku. Kako je izgubila svoje imanje? Zadesile su ga nesreće, odgovarala je ona. Prema njoj se ružno pokazao i ostavio joj samo oči da plače, ovu kuću da se od nje izdržava i pravo da nikoga ne žali jer je sama, govorila je ona, prepatila sve moguće patnje. Kad bi čula gazdaricu da silazi sitnim koracima, kuvarica, debela Silvija, požurila bi da posluži doručak onim pansionerima koji stanuju u kući.

Oni koji nisu stanovali u pansionu obično su bili pretplaćeni samo na ručak, koji je stajao trideset franaka mesečno. U doba kada počinje ova priča bilo je njih sedmoro koji su stanovali u pansionu. Na prvom spratu bila su dva najbolja stana. U lošijem je živela gospođa Voker, a drugi je pripadao gospođi Kutir, udovici jednog republikanskog činovnika. Pored nje je živela, kao pored majke, jedna veoma mlada devojka, koja se zvala Viktorina Tajfer. One su plaćale za stan i hranu hiljadu osam stotina franaka. Na drugom spratu bila su dva stana; u jednom je živio neki starac zvani Poare; u drugom je stanovao neki čovek koji je imao oko četrdeset godina; nosio je crnu periku, bojio zulufe, izdavao se za bivšeg trgovca, a zvao se gospodin Votren. Treći sprat imao je četiri sobe, od kojih su dve bile izdate: jedna nekoj staroj devojci koja se zvala gospođica Mišono; druga nekom bivšem fabrikantu rezanaca, makarona i skroba, koji je pristajao da ga zovu čiča Gorio. Ostale dve sobe bile su namenjene pticama selicama, onim siromašnim studentima koji, kao čiča Gorio i gospođica Mišono, nisu mogli da plaćaju stan i hranu više od četrdeset pet franaka mesečno, ali njih gospođa Voker nije marila zato što su jeli mnogo hleba, i uzimala ih je samo kad je morala. Sada je u jednoj od ovih dveju soba stanovao

---

neki mladić koji je iz okoline Angulema došao u Pariz da tu uči prava. Njegova mnogobrojna porodica izlagala se najvećoj oskudici samo da bi mogla da mu šalje hiljadu i dvesta franaka godišnje. Zvao se Ežen de Rastinjak. Bio je od onih mladića koje je nevolja navikla na rad, koji još u ranoj mladosti shvataju nade koje njihovi roditelji polažu u njih i pripremaju sebi lepu budućnost odmeravajući još tada značaj svojih studija, koje prilagođavaju težnjama i potrebama budućeg društva da bi ga oni prvi iskoristili. Bez njegovih radoznalih zapažanja i umešnosti da se snađe u pariskim salonima, ova pripovetka ne bi bila oživljena istinskim tonovima koji su bili proizvod njegove oštroumnosti i njegove želje da prodre u tajne jednog strašnog stanja koje su brižljivo prikrivali i oni koji su ga stvorili i onaj koji ga je podnosio.

Iznad trećeg sprata bili su tavan za sušenje rublja i dve mansarde u kojima su noćivali pokućar Kristof i kuvarica debela Silvija. Pored ovih sedam stalnih stanara, gospođa Voker je imala svake godine, ali samo na ručku, po osam studenata prava i medicine i po dva-tri stanovnika ovog kraja. Za vreme ručka u trpezariji je bilo po osamnaest osoba, a moglo je stati i dvadesetak; ali ujutru je bilo samo njih sedmoro i oni su doručkovali kao porodica. Svi su silazili u papučama, pravili poverljive opaske o oblačenju i izgledu onih koji nisu stanovali u pansionu, prepričavali sinoćne događaje, govoreći slobodno kao prisni prijatelji. Ovi su stanari bili maze gospođe Voker, koja je svakom od njih odmeravala usluge i pažnje astronomskom tačnošću prema sumi koju je plaćao. Ove ličnosti, koje su samo pukim slučajem zajedno okupljene, rukovođene su istim razlogom. Dva stanara sa drugog sprata plaćala su svega po sedamdeset dva franka mesečno. Ova jeftinoća, koja se može naći samo

u predgrađu Sen Marsela, između Burbe i Salpetrijera, nagoveštava da su svi ovi stanari, osim gospođe Kutir, jedva izlazili na kraj. Zato se žalosna slika unutrašnjosti ove kuće ogledala na odelu njenih pohabanih stanara. Ljudi su nosili redengote neodređene boje, cipele kakve se bacaju u otmenim naseljima, pohabano rublje i sasvim iznošeno odelo. Žene su imale starinske haljine, prefarbane, izbledele, stare, iskrpljene čipke, rukavice uglačane usled duge upotrebe, ogrlice uvek mrke boje i istegnute šalove. Iako su im ovakve bile haljine, gotovo svi su imali čvrsta i snažna tela, koja su izdržala sve životne bure, lica hladna i gruba, izandala kao lik novca povučenog iz opticaja. U njihovim uvelim ustima bleskali su zubi gladnica. Na njima su se ocrtavale negdašnje ili sadašnje drame; ne drame koje se prikazuju na osvetljenoj pozornici, između dekoracija, nego žive, neme, ledene i svakidašnje drame koje potresaju srce.

Stara gospođica Mišono nosila je nad svojim umornim očima neki prljavi štit od zelene svile, okružen mesinganom žicom, od kojeg bi se uplašio i anđeo sažaljenja. Njen šal sa tankim i opuštenim resama kao da je pokrивao neki kostur, toliko su bili čoškasti oblici koje je on skrivao. Kakva li je sila oduzela ovom stvorenju njegov ženski oblik? Morala je nekada biti lepa i stasita: da nije to učinio neki porok, neka žalost ili lakomost? Da nije suviše volela? Je li bila prodavačica haljina i nakita ili obična bludnica? Da sada ne ispašta uspehe svoje obesne mladosti, ogrezle u zadovoljstvu, starošću od koje beže prolaznici? Čoveka hvata jeza od njenog tupog pogleda, dok joj zgrčeno lice ima preteći izgled. Glas joj je piskav kao u zrikavca kad pred zimu stane da cvrči u žbunu. Govorila je da je negovala nekog starog gospodina koji je bolovao od katara u bešici, koga su napustila njegova rođena deca jer su verovala da je ostao bez ičega. Taj starac

joj je ostavio hiljadu franaka godišnje doživotnog prihoda, koji su joj povremeno osporavali njegovi naslednici i stalno je klevetali. Iako su strasti sasvim upropastile njeno lice, ipak je na koži bilo izvesnih tragova beline i finoće, na osnovu čega se može pretpostaviti da je njeno telo sačuvalo nešto od svoje lepote.

Gospodin Poare bio je kao neka mašina. Kad bi se otegao kao kakva siva senka nekom stazom Botaničke bašte, sa starim i mekim kačketom na glavi, jedva držeći u ruci štap sa okruglom drškom od požutele slonove kosti, sa lepršavim i izbledelim peševima redengota koji je slabo skrivao gotovo prazne pantalone, sa plavim čarapama na nogama koje su klecale kao u pijanice, sa sivkastim prslukom i čipkom od grubog i nabranog muslina koja nije potpuno pristajala uz kravatu uvezanu oko njegovog izduženog vrata, mnogi su se pitali da li ova neobična utvara pripada smelom rodu Jafetovih potomaka koji vragolasto obleću oko žena po Italijanskom bulevaru. Kakav li je to rad mogao tako da ga zbrčka? Koja li se strast ogleдалa na njegovom čvornovitom licu, koje bi izgledalo neverovatno kad bi se naslikalo kao karikatura? Šta je on bio? Možda činovnik Ministarstva pravosuđa u odseku iz kojeg dželatni šalju račune za velove koji se stavljaju na glave oceubica, za trinje u korpama u koje padaju glave pogubljenih, za uzice za noževе. Možda je bio i trošarinac na klanici, podnadzornik staranja o narodnom zdravlju. Ukratko, izgleda da je taj čovek bio jedan od magaraca našeg velikog društvenog mlina, jedan od onih bezazlenih pariskih trudbenika koji ne poznaju čak ni svoje varalice, neki stožer oko kog su se okretale opšte nesreće i javne gadosti, najzad, jedan od onih ljudi za koje kažemo kad ih ugledamo: ipak su i ovakvi potrebni. Otmeni Pariz ne zna ni da postoje ova lica prebledela usled duševnih ili

telesnih patnji. Ali Pariz je pravi okean. Ni kad spustite u njega sondu, nećete doznati koliko je dubok. Prođite ga unakrst, opišite ga. Ipak, ma kako brižljivo to uradili, ma koliko bilo ispitivača tog mora i ma koliko oni bili zainteresovani, uvek će se u njemu naći kutaka za koje niko ne zna, nepoznatih pećina, cveća, bisera, čudovišta i neverovatnosti koje su zaboravili književni gnjurci. Pansion *Voker* spada u ta retka čudovišta.

Dva se lica u njemu upadljivo izdvajaju od ostalih stanara i gostiju. Iako je Viktorina Tajfer imala bolesno bledu boju nalik na boju malokrvnih devojaka, iako je svojom stalnom snuždenošću, svojim snebivanjem, sirotinjskim i slabunjavim izgledom vezana za opšte nevolje i jade koji čine osnov ove slike, ipak njeno lice nije bilo staro, dok su joj pokreti bili hitri a glas živahan. Ova mlada nesrećnica ličila je na biljku požutelog lišća, koja je nedavno presađena na mesto gde ne može da uspeva. Njeno crnpurasto lice, žućkastoriđa kosa i veoma tanak struk ispoljavali su onu ljupkost koju su moderni pesnici uočili na malim kipovima srednjeg veka. Njene graoraste oči izražavale su hrišćansku blagost i pomirenje sa sudbinom. Kroz jednostavne i jeftine haljine ocrtavao se njen mladi stas. U poređenju sa ostalima, ona je bila lepa. Da je bila srećna, bila bi zanosna: sreća je poezija žena, kao što je toaleta njihov ukras. Da je radost koja se oseti na balu ozarila rumenilom njeno blede lice; da su slasti otmenog života popunile i zarumenele njene već malo upale obraze; da je ljubav oživela njene setne oči, Viktorina bi mogla da se takmiči sa najlepšim devojkama. Njoj je nedostajalo ono što preporučava svaku ženu: lepe haljine i ljubavna pisma. Njena bi povest mogla da posluži za predmet kakve knjige. Njen je otac verovao da ima razlog da je ne prizna za svoju kćer, nije hteo da je zadrži kraj sebe, davao joj je samo šest

---

stotina franaka godišnje, a sa imanjem je udesio tako da je mogao celo da prenese na sina. Gospođa Kutir, daljna rođaka Viktorinine majke, koja je kod gospođe Kutir i umrla od očajanja, starala se o sirotici kao da je bila njeno dete. Nažalost, sav imetak udovice komesara republikanske vojske bio je samo udovičko izdržavanje i penzija; i tako je neiskusna i sirota nesrećnica mogla ostati na ulici posle njene smrti. Ova dobra žena vodila je Viktorinu svake nedelje u crkvu na službu, a svakih petnaest dana na ispovest da bi, za svaki slučaj, stvorila od nje pobožnu devojkicu. Imala je pravo. Samo je vera mogla spasti ovu odgurnutu devojkicu koja je volela svog oca i odlazila mu uvek o Novoj godini sa oproštajem svoje majke; ali je uvek nailazila na vrata neumoljivo zatvorena. Njen brat, jedini posrednik između nje i oca, nije došao ni jedan jedini put da je obiđe za poslednje četiri godine, niti joj je slao kakve pomoći. Ona je preklinjala Boga da otvori oči njenom ocu, da umilostivi srce njenog brata i molila se za njih ne optužujući ih. Gospođa Kutir i gospođa Voker nisu nalazile dovoljno pogrđnih reči da bi nazvale pravim imenom ovako nečovečno postupanje. Kad su proklinjale toga gnusnog milionera, Viktorina je šaputala blage reči, slične gukanju ranjenog goluba koji i svojim bolnim kricima izražava ljubav.

Ežen de Rastinjak imao je pravo južnjačko lice, belu kožu, crnu kosu i plave oči. Njegov stas, skromno držanje i ponašanje odavali su sina iz plemićke porodice, u kojoj je veoma lepo vaspitan. Iako je šteditelj svoje odelo i radnim danom nosio odelo od prošle godine, ipak je ponekad mogao da se pojavi obučen kao otmeni mladići. Svakodnevno je nosio neki stari redengot, loš prsluk, ružnu crnu i već izbledelu dačku kravatu koju je rđavo vezivao; takve su mu bile i pantalone, a čizme pendžetirane.

Votren, čovek od svojih četrdeset godina, obojenih zulu-
fa, služio je kao neki prelaz između ove dve ličnosti i ostalih.
Pripadao je onim ljudima za koje narod kaže: pravi delija!
Imao je široka pleća, snažne grudi, nabrekle mišiće, ruke
razvijene, četvrtaste i oko zglavaka jako obrasle gustim ma-
ljama riđe boje. Njegovo lice, izbrazdano preranim borama,
pokazivalo je znake grubosti koja je bila u opreci sa njegovim
ljupkim ophođenjem. Njegov dubok glas, u skladu sa pri-
prostom veselošću, nije bio neprijatan. Bio je uslužan i šaljiv.
Ako neka brava nije ispravna, on je odmah skine, opravi,
podmaže, dotera i opet namesti, govoreći: „Razumem se ja u
to.“ Uostalom, on je o svemu ponešto znao, o lađama i mori-
ma, o Francuskoj i drugim zemljama, o poslovima i ljudima,
o događajima i zakonima, o hotelima i hapsanama. Ako bi
se neko isuviše jadao, on bi mu odmah pritekao u pomoć.
Nekoliko puta pozajmljivao je novac gospođi Voker i nekim
drugim stanarima; ali niko nije smeo ni pomisliti da mu ne
vrati dug jer je on, i pored dobroćudnog izgleda, ulivao strah
svojim pronicljivim i odlučnim pogledom. Način na koji je
štrcao pljuvačku odavao je veoma hladnokrvnog čoveka koji
ne bi ustuknuo ni pred zločinom samo da se oslobodi opa-
snosti. Njegov pogled, sličan pogledu strogo sudije, kao da
je prodirao u suštinu svih pitanja, svih savesti i svih osećanja.
Imao je običaj da izlazi posle doručka, vraćao se na ručak,
zatim nanovo izlazio i provodio celo veče van kuće; vraćao
se oko ponoći, otvarajući vrata ključem koji mu je poverila
gospođa Voker. Samo je on imao tu povlasticu. Ali bio je u
najboljim odnosima sa udovicom, koju je nazivao mamicom
grleći je oko struka; ona, međutim, nije mnogo cenila ovo
njegovo umiljavanje! Jadnica je mislila da je to lako uraditi,
međutim, samo je Votren svojim dugim rukama mogao
obuhvatiti njenu nezgrapnu telesinu. Bio je uobičajio da

---

velikodušno plaća petnaest franaka mesečno za crnu kafu s rakijom, koju je pio posle jela. I manje površni ljudi no što su ovi mladići koje je zahvatio vrtlog pariskog života, ili ovi starci ravnodušni prema svemu što se njih lično ne tiče, ne bi olako prešli preko podozrivog utiska koji je na njih ostavljao Votren. On je ili znao ili naslućivao poslove svih njih, dok niko nije mogao da dokuči šta on misli niti čime se bavi. Mada je svoju prividnu dobroćudnost, svoju stalnu uslužnost i svoju veselost postavio kao neku preponu između ostalih i sebe, često se otkrivala strašna zagonetka njegova karaktera. Često se na osnovu kakve zajedljive dosetke, dostojne satiričara Juvenala, kojom je voleo da ismeje zakone, da ošine otmeni svet, da pokaže njegovu nedoslednost, moglo pretpostaviti da je ozlojeđen na društveni poredak i da se na dnu njegovog života brižljivo krije neka tajna.

Možda su i nesvesno pažnju gospođice Tajfer privlačile snaga četrdesetogodišnjeg Votrena i lepota mladog studenta, te su obojica bili predmet njenih potajnih pogleda i skrivenih misli. Ali izgleda da ni jedan ni drugi nisu mislili na nju, iako je svakog dana sreća mogla da izmeni njeno stanje i da je učini bogatom udavačom. Uostalom, niko se ovde nije ni trudio da proveriti da li su nesreće na koje su se pojedini žalili bile lažne ili istinite. Zbog svojih međusobnih položaja svi su bili jedni prema drugima i ravnodušni i nepoverljivi. Znali su da se uzajamno ne mogu pomagati, a svi su redom, pričajući o svojim nevoljama, iscrpli sažaljenje ostalih. Nalik na stare supružnike, oni nisu imali više šta da kažu jedni drugima. Između njih su postojali samo odnosi mehaničkog života, okretanje nepodmazanih točkova. Svi su oni prolazili mirno ulicom pored kakvog slepca i slušali bez uzbuđenja opis kakve nesreće, dok je smrt za njih značila kraj svih nevolja. Zato su bili ravnodušni i pred najstrašnijim samrtnim

mukama. Najsrećnija među ovim neutješnim stvorenjima bila je gospođa Voker, koja je bila kao vladarka u ovom sirotinjskom domu. Samo je ona smatrala za veseli gaj ovaj mali vrt koji je, zbog tišine i hladnoće, zbog suvoće i vlage, izgledao prostran kao kakva stepa. Samo je za nju imala draži ova žuta i sumorna kuća koja je zaudarala na bakarnu rđu tezge. Ove ćelije pripadale su njoj. Ona je hranila ovo roblje, osuđeno na stalne nevolje, koje je osećalo prema njoj neko strahopoštovanje. Gde bi ovi jadnici na drugom mestu u Parizu našli za iste pare zdravu i obilnu hranu, i stan koji su mogli sami učiniti ako ne otmenim i udobnim, a ono bar čistim i zdravim? Zato ni kada bi ona prema nekom ispala očevidno nepravična, taj se ne bi požalio.

Ovakav skup ljudi sadrži uglavnom bitne elemente celog jednog društva. I ovde se, među ovih osamnaest lica, našlo, kao u školi i društvu, jedno nesrećno i odgurnuto stvorenje, jedan mučenik s kojim su svi terali šegu. Na početku druge godine ova ličnost postala je za Ežena de Rastinjaka najupadljivija od svih onih među kojima je bio osuđen da provede još dve godine. Taj stradalnik bio je čiča Gorio, negdašnji fabrikant rezanaca. Slikar bi, kao i istoričar, preneo na njegovu glavu svu svetlost slike. Zašto se to prezrenje, pomešano sa mržnjom, to proganjanje, pomešano sa sažaljenjem, i to nepoštovanje nesreće sručilo baš na ovog najstarijeg stanara? Da nije za to sam dao povoda svojim smešnim ili čudnim postupcima koji se teže praštaju nego poroci? Ova su pitanja u tesnoj vezi sa mnogim društvenim nepravdama. Možda je u ljudskoj prirodi da se sve svaljuje na onoga koji sve podnosi iz istinske poniznosti, slabosti ili ravnodušnosti. Zar nije tačno da svi mi volimo da pokažemo svoju snagu na račun nekog ili nečeg? I najnemoćnije biće, kakvo ulično mangupče, po najvećem mrazu, zvoni

redom na svim vratima ili se propinje da napiše svoje ime na nekom čistom spomeniku.

Čiča Gorio, starac koji je imao otprilike šezdeset devet godina, smestio se u pansion gospođe Voker 1813. godine, pošto je prestao da radi. Prvo je bio u stanu u kome je sada gospođa Kutir, i plaćao je ceo pansion hiljadu dvesta franka godišnje kao čovek kome je svejedno da li će imati pet zlatnika više ili manje. Gospođa Voker je malo udesila tri sobe ovog stana blagodareći novcu koji je dao čiča Gorio, za koji je, kažu, kupila žute pamučne zavese, prelakirane drvene naslonjače presvučene holandskom kadifom, nekoliko običnih slika i tapeta kakve se ne stavljaju ni po periferijskim krčmama. Zbog ove podvale, koju je on lako dopustio i ravnodušno primio, čiča Gorio, koga su tada sa poštovanjem nazivali gospodin Gorio, smatran je za glupaka koji se ništa ne razume u poslove. Gorio je došao dobro snabdeven odelom, sa divnom opremom trgovca koji se ničega ne lišava napuštajući trgovinu. Gospođa Voker divila se njegovim košuljama od polubatista, kojih je bilo osamnaest i čija je finoća još uvek padala u oči jer je fabrikant rezanaca nosio u čipki na grudima dve igle ukrašene krupnim dijamantima i spojene lančićem. Obično je nosio kaput plavičaste boje, menjao je svakog dana prsluk od belog piketa, ispod koga se ljuljao njegov kruškasti i ispupčeni trbuh, na kome je odskakao debeli zlatni lanac, načičkan sitnim ukrasima. U njegovoj zlatnoj tabakeri nalazio se medaljon pun kose, zbog čega se, na prvi pogled, moglo pomisliti da su to uspomene srećnih ljubavi. Kada ga je gazdarica nabeledila da je ženskaroš, njegovim usnama prođe veseli osmeh kakav ozari lice kakvog čifte kad mu pohvale ono što najviše voli. Njegovi ormani – on je izgovarao *armani* kao prost svet – bili su puni domaćeg srebrnog posuđa. Udovičine oči sijale su dok mu je

sa uživanjem pomagala da vadi i ređa razne kašike za sipanje i jelo, stoni pribor, uljanice, činije, pozlaćene poslužavnike sa šoljama za kafu i druge stvari, više ili manje lepe i dosta teške, koje nije hteo da proda. Ovi su ga pokloni podsećali na svečane dane njegovog domaćeg života. „Ovo je“, govorio je on gospođi Voker, zaključavajući pozlaćeni poslužavnik i pehar na čijem su poklopcu bile izrađene dve grlice kako se ljube, „ovo je prvi poklon koji sam dobio od svoje žene na dan godišnjice našeg venčanja. Sirotica! Ovo je kupila za novac koji je zaštedela kao devojka. Vidite li, gospođo, radije bih kopao zemlju svojim nohtima no što bih se odvojio od ovoga. Hvala Bogu što ću svakog jutra, sve do kraja svoga života, moći da pijem kafu iz ove posude. Ne mogu da se požalim, obezbeđen sam zadugo.“ Najzad, gospođa Voker je lepo videla svojim svračjim očima državne obveznice, od kojih je divni čiča Gorio mogao imati godišnje otprilike osam do deset hiljada franaka prihoda. Od toga dana gospođa Voker, rođena De Konflan, koja je stvarno imala četrdeset osam godina a priznavala svega trideset devet, poče nešto da smišlja. Iako je suzni ugao u očima čiča Gorioa bio izvrnut, podnadio i opušten, zbog čega je morao dosta često da briše oči, ona je nalazila da je on čovek prijatne spoljašnosti i na svom mestu. Uostalom, njegovi mesnati i razvijeni listovi na nogama nagoveštavali su, kao i njegov dugi četvrtasti nos, moralne osobine koje je, kako izgleda, volela udovica, a koje su bile u skladu sa bezazleno glupim i okruglim starčevim licem. Bila je to životinja snažnog telesnog sastava, sa veoma razvijenim osećajnim životom. Njegova kosa, koju je svakog jutra puderisao berberin Politehničke škole, bila je razdeljena u obliku golubijih krila, sa frizurom koja mu je ulepšavala lice. Iako je bio priprost, bio je nagizdan, pušio je do mile volje, kao čovek koji je siguran da će uvek imati

tabakeru punu najboljeg duvana, te je one večeri kad se gospodin Gorio uselio kod nje, gospođa Voker legla i, kao jarebica u slanini, topila se na vatri želje, koja ju je svu obuzimala, da se oslobodi Vokerovog mrtvačkog pokrova i da vaskrsne u Goriou. I tako ona zažele da se udomi, da proda pansion, da ide podruku s ovim otmenim građaninom, da postane ugledna žena u svom kvartu, da po njemu skuplja priloge za sirotinju, da nedeljom pravi izlete u Šoazi, Soasi, Šantiji, zatim da ide u pozorište kad god zaželi, i to u ložu, da više ne očekuje besplatne ulaznice koje je u julu dobijala od svojih stanara; sanjala je o sreći skromnih pariskih porodica. Nikome nije priznavala da ima četrdeset hiljada franaka koje je uštedela paru po paru. Ona je zacelo smatrala da je u imovnom pogledu vrlo dobra partija.

„Što se ostalog tiče, sigurno vredim koliko čiča!“, mislila je ona u sebi prevrćući se u krevetu da bi samu sebe uverila u draži koje su se svakog jutra debeloj Silviji činile uvele. Počev od ovog dana, za ciglo tri meseca, udovica Voker se koristila berberinom gospodina Gorioa, pravila manje izdatke za odelo, pravdajući to potrebama da svojoj kući dâ izgled pristojnosti koji priliči uglednim ličnostima. Gledala je na svaki način da izmeni svoje stanare, trubeći na sav glas da će ubuduće primati samo najotmeniji svet u svakom pogledu. Ako bi se pojavio neki nepoznat čovek, ona bi se hvalila pred njim kako je gospodin Gorio, jedan od najpoznatijih trgovaca u Parizu, izabrao baš njen pansion. Razdala je oglase sa naslovom: *Pansion Voker*. „*To je*“, stajalo je tu, „*jedan od najstarijih i najvažnijih građanskih pansiona u Latinskom kvartu, sa pogledom na Goblensku dolinu, koja se vidi sa trećeg sprata, i divnim vrtom sa alejom lipa.*“ Ona je zatim govorila o čistom vazduhu i samoći. Ovaj oglas domami u pansion gospođu groficu De l’Ambermenil, ženu od svojih

trideset šest godina koja je, kao udovica generala koji je pao na bojnem polju, očekivala da joj se sredi penzija. Gospođa Voker poklanjala je sada više pažnje hrani, ložila je u salonu gotovo pola godine i tako doslovce ispunjavala svoje obećanje da je morala da doda od svoje gotovine. Zato je grofica govorila gospođi Voker, oslovljavajući je sa *draga prijateljice*, da će joj dovesti baronicu De Vomerland i udovicu pukovnika Pikoazoa, dve svoje prijateljice kojima je isticao rok u jednom pansionu u Mareu, koji je bio skuplji od pansiona *Voker*. Ove će gospođe, uostalom, moći veoma lepo da žive kad Ministarstvo vojno bude svršilo njihovu stvar. „Ali“, govorila je ona, „tamo se ništa ne svršava.“

Obe su udovice odlazile zajedno posle ručka u sobu gospođe Voker i tamo su ćaskale, pile po koju čašicu likera i jele slatkiše ostavljene za gazdaricu. Gospođa De l'Ambermenil složila se umnogome sa namerama gospođe Voker povodom čiča Gorioa, izvrsnim namerama koje je ona, uostalom, prozrela još prvog dana; nalazila je da je savršen čovek.

„Ah, draga moja gospođo“, govorila joj je udovica, „to je čovek zdrav kao moje oko, potpuno očuvan, koji ženi može da pruži još dosta zadovoljstva.“

Grofica hrabro stavi gospođi Voker neke primedbe o njenim haljinama koje nisu bile u skladu s njenim željama. „Treba da objavite ratno stanje“, govorila je grofica. Posle mnogih proračunavanja, obe udovice odoše zajedno u Pale rojal, gde u *Galeri de Boa* kupiše šešir sa perjem i jednu kapu. Grofica gotovo silom odvede svoju prijateljicu u radnju *Mala Žaneta* i tu izabraše jednu haljinu i pojas. Kada sva ova municija bi upotrebljena, i udovica se naoruža, ona je u svemu ličila na poznatu sliku na firmi kafane *Bef a la mod*. Ipak se toliko izmenila u svoju korist da se osećala obaveznom prema grofici i, mada nije bila izdašna, zamoli

je da primi na poklon jedan šešir od dvadeset franaka. U stvari, ona je računala da je zamoli da iskuša Gorioa i da je pohvali pred njim. Gospođa De l'Ambermenil zauzela se prijateljski za ovu stvar i prikleštila starog fabrikanta rezanaca kad je uspela da se sastane s njim, ali pošto se uverila da je stidljiv, da ne kažemo otporan prema njenim pokušajima da ga osvoji za sebe lično, otišla je od njega ogorčena zbog njegove grubosti.

„Anđele moj“, reče ona svojoj dragoj prijateljici, „ništa nećete uraditi s onim čovekom! On je krajnje nepoverljiv, džimrija, skot, glupak, od koga biste imali samo neprijatnosti.“

Između gospodina Gorioa i gospođe grofice De l'Ambermenil došlo je i do takvih reči da grofica nije htela više ni da ga pogleda. Sutradan ona ode, zaboravivši da plati stan i hranu za šest meseci, a ostavi jednu otrcanu haljinu koja nije vredela više od pet franaka. I pored svih upornih traganja, gospođa Voker ne uspe u Parizu ništa da dozna o grofici De l'Ambermenil. Ona je često govorila o tom žalosnom događaju, vajkala se na svoje suviše veliko poverenje, mada je, u stvari, bila nepoverljivija i od mačke; ali bila je kao mnogi drugi koji se plaše i svojih rođaka, a poveravaju se onome koji prvi naiđe. Čudna ali istinita moralna činjenica, čiji koren nije teško pronaći u ljudskom srcu. Možda izvesni ljudi nemaju ništa više da dobiju od onih s kojima žive; kada im otkriju svoju praznu dušu, oni osećaju da ih njihova okolina krišom, oštro i s pravom osuđuje, ali, osećajući nesavladivu potrebu za laskanjem koje im nedostaje, ili sagorevajući od želje da se pokažu bolji no što su, oni se nadaju da će na prepad zadobiti poštovanje ili osvojiti srca nepoznatih lica, makar ih izgubili jednog dana. Najzad, ima rođenih koristoljubaca koji ne čine nikakva dobra ni prijateljima ni srodnicima baš zato što na to imaju prava, međutim, čineći

usluge nepoznatima, oni zadovoljavaju svoje samoljublje: ukoliko su im ljudi bliži, utoliko ih manje vole; a što su dalje od njih, sve su uslužniji prema njima. Gospođa Voker imala je bez sumnje obe ove osobine sitnih, licemernih i odvratnih ljudskih priroda.

„Da sam ja bio ovde“, govorio je tada Votren, „ta vas nesreća ne bi zadesila! Ja bih vam kazao ko je ta lakrdijašica. Poznajem ja dobro te njuške.“

Gospođa Voker, kao i svi ograničeni umovi, imala je običaj da ne izlazi iz kruga događaja niti da im traži uzroke. Volela je da okrivljuje druge zbog svojih sopstvenih grešaka. Posle ovog gubitka ona je poverovala da je čestiti fabrikant rezanaca kriv za njenu nesreću i otada je počela, kako je govorila, da se trezni na njegovu štetu. Kada se uverila da su uzaludna sva njena nastojanja da ga osvoji i izlišni svi izdaci na reprezentaciju, ona je ubrzo pronašla i pravi razlog svemu tome. Tada je uvidela da njen stanar, kako je sama govorila, živi na svoj način. Najzad, postade joj jasno da je njena slatka nada bila neosnovana i da nikada ništa neće izvući od tog čoveka, kako se odlučno izrazila grofica, koja se, kako izgleda, dobro razumevala u tim stvarima. Neminovno, njena mržnja postade jača no što je bilo njeno prijateljstvo. Ona ga nije omrzla zato što ga je volela, no zato što su propali njeni snovi. Ljudsko srce ima granica u ljubavi, ali nema u mržnji. Ali čiča Gorio je bio njen stanar i zato je udovica morala da savlađuje izlive svog uvređenog samoljublja, da prikriva uzdahe zbog ovog razočaranja i da guši želju za osvetom, kao kaluđer kad ga uvredi iguman. Sitni umovi zadovoljavaju neprestanim malenkostima i svoja dobra i svoja rđava osećanja. Udovica se posluži svojom ženskom zlobom u iznalaženju načina potajnog mučenja svoje žrtve. Počela je ukidanjem dodataka koje je zavela u ishrani. „Nemoj više iznositi ni

krastavce ni sardele: to ništa ne valja!“, reče ona Silviji onog jutra kad se vratila na svoj stari red. Gospodin Gorio bio je čovek koji se s malim zadovoljava, kod njega je tvrdičenje, neophodno ljudima koji sami stiču svoju imovinu, prešlo u naviku. Čorba, kuvano meso, porcija povrća, to je bio i ostao njegov najmiliji ručak. Zato je gospođi Voker bilo teško da kinji svog stanara kog nije mogla ničim da naljuti. Očajna što je naišla na takvog čoveka, poče da ga omalovažava i uspe da ga omrznu i njeni stanari, koji, radi razonode, poslužiše njenoj osveti. Pri kraju prve godine udovica je postala toliko nepoverljiva da se pitala zašto stanuje kod nje, plaćajući joj tako malo prema svom imovnom stanju, ovaj trgovac koji je imao godišnje sedam do osam hiljada livara prihoda, divno srebro i nakit lep kao u kakve bogato plaćene ljubaznice. Prve godine Gorio je gotovo svake nedelje ručavao dvaput negde u gradu, pa onda, malo-pomalo, samo dvaput mesečno. Ovi su izostanci gospodina Gorioa išli suviše u račun gospođi Voker, te je zato postala nezadovoljna zbog njegovog sve tačnijeg dolaženja na ručak. Ona je ovu promenu pripisivala i postepenom smanjenju imetka i želji da prkosi svojoj gazdarici. Jedna od najodvratnijih navika ovih sitnih duša jeste to što misle da i drugi imaju njihove nedostatke. Na svoju nesreću, krajem druge godine, gospodin Gorio potvrdi glasove koji su se pronosili o njemu tražeći od gospođe Voker da pređe na drugi sprat i da ubuduće plaća za stan i hranu devet stotina franaka godišnje. Toliko je morao da štedi da cele zime nije založio vatru u svojoj sobi. Udovica Voker zatraži da joj se plaća unapred; gospodin Gorio odmah pristade, i od tog dana gospođa Voker poče da ga zove čiča Gorio. Svi su se upinjali da dokuče uzroke ovog srozanja. Ali to nije bilo lako! Kao što je rekla lažna grofica, čiča Gorio je bio podmukao i ćutljiv. Prema logici šupljoglavaca,

a oni su svi brbljali zato što pričaju samo ništarije, oni koji ne govore o svojim poslovima bave se rđavim stvarima. I tako ovaj ugledni trgovac postade sada varalica; ovaj smešni udvarač bi proglašen za matorog lupeža. Čas su govorili sa Votrenom, koji se u ovo vreme nastanio u pansionu *Voker*, da je čiča Gorio igrao na berzi i, prema dosta sočnom izrazu finansijskog jezika, *kaišario* sa državnim obveznicama na kojima je ranije izgubio sve što je imao. Čas su tvrdili da je pripadao onim manjim kockarima koji idu svako večer da bace na kocku i dobiju po deset franaka. Čas je opet bio smatran za špijuna glavne policije; ali Votren je tvrdio da za to nije dovoljno prepreden. Govorilo se da je čiča Gorio tvrdica koji pozajmljuje novac na kratke rokove i da igra na lutriji. Pripisivali su mu sve i najtajanstvenije mane koje kod ljudi prouzrokuju porok, bestidnost i nemoć. Ali i pored njegovog rđavog vladanja i gnusnih poroka, gazdarica nije prema njemu osećala toliku odvratnost da bi mu morala otkazati stan i hranu jer je uredno plaćao. Osim toga, bio je i koristan jer su svi na njemu ispoljavali svoje dobro ili rđavo raspoloženje bilo šalama bilo ispadima. Mišljenje koje je o njemu imala gospođa Voker bilo je najverovatnije i svi su ga usvojili. Ona je govorila da je taj dobro sačuvani čovek, zdrav kao njeno oko, čovek s kojim bi se moglo još prijatno poživeti, u stvari razvratnik čudnih sklonosti. Evo na čemu je udovica Voker zasnivala svoje klevete. Nekoliko meseci posle bekstva kobne grofice koja je umela da živi pola godine na njen račun, jednog jutra, dok još nije ustala, čula je na stepeništu šuštanje svilene haljine i sitne korake neke mlade i lake žene koja ulete kod Gorioa kroz vrata koja se oprezno otvoriše. Odmah zatim dođe k njoj debela Silvija da joj kaže kako se neka devojkica, suviše lepa da bi mogla biti poštena, obučena kao kakva boginja, u čistim svilenim

cipelama, neprimetno privukla do kuhinje i pitala za stan gospodina Gorioa. Gospođa Voker i njena kuvarica odoše da prisluškuju i uspeše da čuju pokoju nežnu reč izgovorenu za vreme ove poduže posete. Kad je gospodin Gorio ispraćao *svoju žensku*, debela Silvija brzo zgrabi korpu, kao da će na pijacu, i pođe za ljubavnim parom.

„Gospođo“, reče ona svojoj gazdarici po povratku, „ipak mora biti da je gospodin Gorio đavolski bogat čovek kad može ovako da ih izdržava. Zamislite samo, na uglu Ulice Estrapad, čekala su divna kola u koja je ušla *ona ženska*.“

Za vreme ručka gospođa Voker ode da navuče zavesu da Goriou ne bi dosađivalo sunce koje mu je udaralo u oči.

„Vi ste ljubimac lepotica, gospodine Gorio, sunce vas traži“, reče ona ciljajući na jutrošnju posetu. „Ali bar imate ukusa, baš je vrlo lepa.“

„To je bila moja kći“, odgovori on sa izvesnim ponosom, ali svi su to shvatili kao uobraženost starca koji čuva svoj ugled.

Posle mesec dana gospodin Gorio primi i drugu posetu. Njegova kći, koja je prvi put bila odevena u prepodnevnu haljinu, sad je došla posle ručka, obučena kao za izlazak u društvo. Oni koji su razgovarali u salonu videli su da je lepa i plava, vitka stasa, ljupka i suviše otmena da bi mogla biti kći jednog čiča Gorioa.

„Ovaj ima dve!“ reče debela Silvija, koja je nije prepoznala.

Posle nekoliko dana dođe njegova druga kći, visoka, stasita, tamnoputa, crne kose i živog pogleda, i potraži gospodina Gorioa.

„Evo i treće!“ reče Silvija.

Ova druga kći, koja je prvi put posetila oca pre podne, dođe posle nekoliko dana uveče, u balskoj haljini i u kolima.

„Ovo je četvrta!“ graknuše gospođa Voker i debela Silvija, koje nisu zapazile nikakvu sličnost između ove otmene

gospođe i one žene koja je prvi put došla pre podne, jednostavno odevena.

Gorio je tada još plaćao hiljadu i dvesta franaka za stan i hranu i gospođa Voker je smatrala da je sasvim prirodno što jedan bogat čovek ima četiri ili pet ljubavnica, a uz to da je i veoma vešt čovek kad ih predstavlja kao svoje kćerke. Ona se nije nimalo ljutila što ih je pozivao u pansion *Voker*. Ali pošto su joj ove posete objašnjavale ravnodušnost njenog stanara prema njoj, ona početkom druge godine dozvoli sebi da ga zove *matori mačak*. Najzad, kad je njen stanar počeo da plaća po devet stotina franaka godišnje, videvši jednu od tih gospođa kako dolazi, ona ga drsko zapita šta on namerava da napravi od njene kuće. Čiča Gorio odgovori da je to njegova starija kći.

„Pa vi kao da imate trideset i šest kćeri?“, reče jetko gospođa Voker.

„Samo dve“, odgovori stanar blago kao propali čovek koga je beda učinila sasvim pokornim.

Krajem treće godine čiča Gorio smanji svoje izdatke preselivši se na treći sprat i plaćajući četrdeset pet franaka mesečno za stan i hranu. Odreče se i duvana, otpusti berberina i presta da se puderiše. Kad se prvi put pojavi nenapudersan, njegova gazdarica uzviknu od čuda kad vide kako mu je kosa prljavosiva i zelenkasta. Njegovo lice, usled patnje čiji uzrok niko nije znao, bivalo je neprimetno, iz dana u dan, sve tužnije i izgledalo očajnije ma od kog drugog lica za stolom. Nije više bilo nikakve sumnje, čiča Gorio je bio stari razvratnik čije je oči samo iskusan lekar spasao od škodljivog dejstva lekova koje su iziskivale njegove razne bolesti. Kosa mu je bila tako gadne boje zato što je živeo raskalašnim životom i što je uzimao škodljive lekare koji su mu pomagali da nastavi takav život. Njegovo telesno i

duševno stanje davalo je povoda za takva lupetanja. Kad mu se rublje pocepalo, on kupi prosto pamučno platno da njime zameni svoje divne košulje. Njegovi dijamanti, zlatna tabakera, lanac, nakit nestajali su jedno za drugim. Nije više oblačio kaput otvorenoplave boje i skupa odela, nego je sada nosio, i zimi i leti, redengot od proste kestenaste čoje, prsluk od kozje dlake, sive pantalone od sukna. Bivao je sve mršaviji; listovi na nogama splasnuše; puno lice zadovoljnog čifte posta zbrčkano; čelo mu se nabra, a vilice ispadoše, tako da četvrte godine stanovanja u Ulici Nev Sent Ženevjev nije više ličio na samog sebe. Dobri fabrikant rezanaca, koji je imao šezdeset dve godine i izgledao kao da nema ni četrdeset, krupni i debeli čifta, krepak a priprost, čija je raskalašna pojava uveseljavala prolaznike, koji je imao nečeg mladalačkog u osmehu, sada je ličio na izlapelog, nemoćnog i bledog starca od sedamdeset godina. Njegove plave i žive oči potamneše, usahnuše, a iz njihovih pocrvenelih ivica kao da je tekla krv. Jedni su se grozili kad ga vide, a drugi su ga sažaljevali. Mladi studenti medicine, primetivši da mu se donja usna spustila i odmerivši vrh ugla njegovog lica, izjavise, posle mnogih šegačenja kojima se on nije odupirao, da je poblesavio. Jedne večeri kad mu je gospođa Voker kazala podrugljivo: „Vaše vas kćeri ne obilaze više?“, dovodeći u sumnju njegovo očinstvo, čiča Gorio se trže kao da ga je gazdarica opekla usijanim gvožđem.

„Dolaze ponekad“, odgovori on uzbuđenim glasom.

„A, a, još ih vidate!“, povikaše studenti. „Živeo čiča Gorio!“

Ali starac nije čuo šale na račun svog odgovora jer je ponovo utonuo u misli; međutim, površni posmatrači shvatili su to kao staračku otupelost koja je nastala usled njegove maloumnosti. Da su ga dobro poznavali, možda bi se jače zainteresovali za problem njegovog telesnog i duševnog stanja,

ali ništa nije bilo teže od toga. Iako je bilo lako doznati da li je Gorio zaista bio fabrikant rezanaca i koliko je bilo njegovo bogatstvo, stariji ljudi koje je zanimala njegova sudbina nisu izlazili iz svog kvarta i živeli su u pansionu kao školjke na steni. Ostali, čim bi izašli iz Ulice Nev Sent Ženevjev, poneti orkanom pariskog života, zaboravili bi jadnog starca kome su se podsmevali. Za one ograničene duhove, kao i za ove bezbrižne mladiće, čovek tako bedan i tako blesav kao čiča Gorio nije mogao biti ni bogat ni sposoban. Što se tiče žena koje je nazivao svojim kćerima, svi su se saglasili sa gospođom Voker, koja je govorila sa neumitnom logikom starih žena, naviklih da sve izmišljaju brbljajući na večernjim sedeljama: „Kad bi čiča Gorio imao tako bogate kćerke kao što izgledaju sve one gospođe koje su ga posećivale, on ne bi stanovao kod mene, na trećem spratu, za četrdeset pet franaka mesečno, niti bi se odevao kao kakav bednik.“ Ništa nije opravdalo ove zaključke. I tako, krajem novembra 1819, kad se odigrala ova drama, svako je u pansionu imao jasno određeno mišljenje o bednom starcu. On nikad nije imao ni žene ni kćeri; raskalašni život stvorio je od njega puža mekušca u ljudskom obliku, iz klase puževa sa kućicom *kao kačket*, govorio je jedan činovnik muzeja i stalni gost na ručku. Uz Gorioa, Poare je bio pravi orao i džentlmen. Poare je govorio, razmišljao, odgovarao; u stvari, ni kad je govorio, razmišljao ili odgovarao, on nije ništa kazivao jer je navikao da drugim rečima ponovi ono što su drugi rekli; ali on je učestvovao u razgovoru, bio je živ i izgledao osetljiv; dok je čiča Gorio, opet prema rečima činovnika iz muzeja, stalno bio na tački mržnje.

Ežen de Rastinjak bio je u onom društvenom raspoloženju koje je svojstveno sposobnijim mladićima ili onima koji se u teškim prilikama odjednom pokažu kao ljudi od velike

vrednosti. Tokom prve godine svog boravka u Parizu, nije imao mnogo da radi za ispite, te je imao vremena da uživa u nasladama čulnog Pariza. Studenti nikad nemaju suviše vremena ako hoće da idu u sva pozorišta, da uđu u sve tajne Pariza, da upoznaju lepo ponašanje, da nauče jezik i da se naviknu na naročita pariska zadovoljstva; da obiđu i dobra i rđava mesta, da idu na predavanja koja ih zanimaju i da razgledaju bogatstva muzeja. Student se tada oduševljava i tričarijama, koje mu izgledaju vrlo krupne. Pronađe čoveka koga naročito ceni, na primer, kakvog profesora iz Kolež de Fransa, koga plaćaju da bude na visini svojih slušalaca. Udešava se zbog žena sa prvih galerija Komične opere. U tom postepenom upoznavanju on postaje sve zreliji, povećava se njegovo životno iskustvo i on počinje da shvata ljudske slojeve koje sačinjavaju društvo. Ako se u početku samo divio kolima koja su jednog lepog sunčanog dana projurila Jelisejskim poljima, ubrzo će zaželeti da ih ima. Kad je, posle prvih ispita na filozofskom i pravnom fakultetu, pošao da provede raspust kod svojih roditelja, Ežen je, i neprimetno, bio prošao kroz te pripreme za život. Nestalo je njegovih dečaćkih sanjarija i palanačkih shvatanja. Njegova izmenjena sposobnost rasuđivanja i njegovo preterano slavljublje otvoriše mu oči usred roditeljskog doma, u krilu porodice. Njegovi roditelji, dva brata, dve sestre i jedna tetka, čija se imovina sastojala od pomoći koju je primala sa nekoliko strana, živeli su na malom dobru Rastinjakovih. Ovo imanje donosilo je godišnje oko tri hiljade franaka prihoda, ali samo onda kad vinograd dobro rodi. Međutim, trebalo je Eženu slati hiljadu i dve stotine franaka svake godine. Kada je uvideo ovu stalnu oskudicu koju su od njega hrabro krili, i nehotice stao da upoređuje svoje sestre, koje su mu u detinjstvu izgledale tako lepe, sa Parižankama, koje su oličavale

obrazac idealne lepote, kada je uočio svu neizvesnost budućnosti ove velike porodice koja je u njega polagala sve svoje nade i primetio štednju na svakoj sitnici; kada je zapazio da porodica pije kominjak, i još mnoge druge stvari koje nije potrebno navoditi, onda Ežen silno zažele da se istakne i da uspe po svaku cenu. Kao što se dešava kod svetlih karaktera, on je hteo sve to da postigne samo svojom ličnom zaslugom. Ali bio je izrazito južnjačkog duha; na delu, njegove odluke naiđoše na ona kolebanja koja obuzimaju mladiće kad se nađu na morskoj pučini ne znajući ni na koju će stranu ni pod kojim uglom da razapnu jedra. Ako je u početku mislio da se sav posveti radu, uskoro potom, primoran oskudicom da se obrati nekome za pomoć, on zapazi koliko žene imaju uticaja na društveni život i zato iznenada odluči da uđe u svet ne bi li u njemu stekao koju zaštitnicu: a zar da ih ne osvoji duhoviti i strasni mladić koji je uz to bio otmen i obdaren nekom razdražljivom lepotom koja se ženama naročito sviđa? Ove su ga misli spopadale usred polja, za vreme šetnji koje je nekada veselo pravio sa svojim sestrama, koje su primećivale da se mnogo promenio. Njegova tetka, gospođa De Marsijak, koja je nekada odlazila u dvor, imala je poznanstva u najvišim plemićkim redovima. U uspomenama kojima ga je njegova tetka tako često uspavljivala častoljubivi mladić odjednom otkri mogućnosti za uspehe u društvu, koji su isto toliko značajni koliko i uspesi na pravnom fakultetu. Zato je počeo ispitivati o rodbinskim vezama koje bi se još mogle obnoviti. Pošto je pregledala rodoslovnu tablicu, starica nađe da će među sebičnim i bogatim rođacima, koji bi mogli biti od koristi njenom nećaku, gospođa De Bozean biti najpredusretljivija. Ona po starinski napisala toj mladoj ženi pismo i predade ga Eženu, rekavši mu da će, ako naiđe na dobar prijem kod vikontese, pomoću nje upoznati i ostale